

Seljuk türkmenleriniň taryhyna degişli öz döwrüniň taryhçylarynyň birnäçe eserleri saklanypdyr. Şol kitaplaryň biri XV asyrdaky geçen türkmen taryhçysy Ýazyjy ogy Alynyň “Seljuk türkmenleriniň taryhy” atly kitabydyr.

Bu kitap osman türkmenleriniň sultany Myrat II hökümdarlyk eden ýyllarynda (1421-1451) ýazylypdyr.

Kitabyň Beýik Seljuklar döwrüniň taryhy hakdaky bölüminde gymmatly maglumatlar az däl. Aýratynam, Seljuk ibn Lukman ibn Dukagyň uly ogy Ysraýyl bilen baglanyşykly köne çeşmelerde seýrek duşýan maglumatlar bu kitapda giňişleýin berlipdir.

Bu eserde Seljuk sultanlarynyň gaýry duşmanlar we içerki ýagylar bilen alyp baran göreşleri, olaryň ägirt uly hormata eýe bolşy, mertlikleriniň suratlandyrylýar. Seljuk sultanlarynyň diňe bir pähim-parasat bilen hokum sürmän, eýsem, olaryň şahsy edermenlikleri hem görkezendikleri subutnamalar bilen beýan edilýär. Soltanlaryň biri öz dogany bilen oňuşman, ýurtdan çykmaly bolanda, rumly patyşanyň köşgüne barýar. Örän ýokary hormat bilen garşylanandan soň, rumly patyşanyň ýanynda edep-hormaty unudan bir tekepbir pereňli bilen başa-baş söweşe girýär. Rum patyşasy hernäçe garşy çyksa-da, ol Seljuk neberesiniň sähelçe äsgerilmezligi özlerine ar bilýändigini, namysa galandan bolsa ölümi saýlap almagy artyk saýýandygyny aýdýar hem-de hiç hili eglşiğe gelmeýär. Şeýlelikde, ýekme-ýek söweşde pereňli pälwany ýeňýär. Bu bolsa Seljuk sultanlarynyň türkmenleriň ata-baba saklanyp gelyän mertliklerini unutman, soňky demlerine çenli saklandygyny subut edýär.

Iki jiltde ýbarat bu kitaby Türkmenistanyň milli medeniýet “Miras” merkeziniň işgäri Rahmanberdi Çodarow terjime edip, çapa taýýarlapdyr.

Şeýle kitaplaryň biri-de Ibn Esiriň “Kämil taryh” atly köp jiltli işiniň türkmenlere degişli bölümleriniň toplanylyp, terjime edilip, 3 jiltli edilip okyjylara ýetirilen eseridir. Muhammet Utbiniň “Mahmyt Gaznalynyň taryhy” eserinde hem Seljuk türkmenleriniň taryhyna degişli gymmatly maglumatlar bar. Bulardan başga-da döwrüniň wakalary Muhammet Münewweriň “Mäne babanyň kerematlaryndan we halatlaryndan hekaýatlar” atly kitaby, Sadreddeň Hüseýniniň “Taryhyň gaýmagy”, Zahyreddin Nişapurynyň “Seljuknamasy”, Mahmyt Kaşgarlynyň “Türki diliniň sözlügi”, Moglataý ibn Gylyjyň “Seljuk Türkmen sultanlarynyň taryhy” ýaly işlerde beýanyň tapypdyr. Kätip Esadylla Kermanlynyň “Kermanyň taryhy” atly kitabynda Çagry begiň ogy Gurt begiň nesilleri bolan Kermendaky Seljuk türkmen sultanlarynyň taryhy beýan edilýär. Mälik şanyň buýrugy bilen ýazylyan, Seljuk türkmenleriniň döwletiniň kanunlary baradaky Hojamulmülkiň “Şalaryň düzgünnamasy”, Ibn Abdylly Mahmydyň “Türkmenleriň taryhy” ýaly işler barada ön maglumat hem ýokdy.

Beýik Serdarymyzyň tagallasy bilen Beýik Britaniýa guralan ylmy saparyň netijesinde ol eserler tapylyp getirildi. Hormatly Prezidentimizdünýäniň dürli ýurtlaryndangolýazmalary getirdip, terjime etdirýär we olary çap edip halkymyza ýetirmäge şert döredýär.

Seljuk türkmenleriniň taryhy Abulgazy Bahadur hanyň “Türkmenleriň nesil daragty” we seljuklar meselesini düýpli işläň Sergeý Grigoriýewiç Agajanow olaryň taryhyna degişli ylmy işlerinde giňden beýan edilýär.

Perman ANNAÝEW,
Türkmen döwlet binägarlik-gurluşyk institutynyň talyby